

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

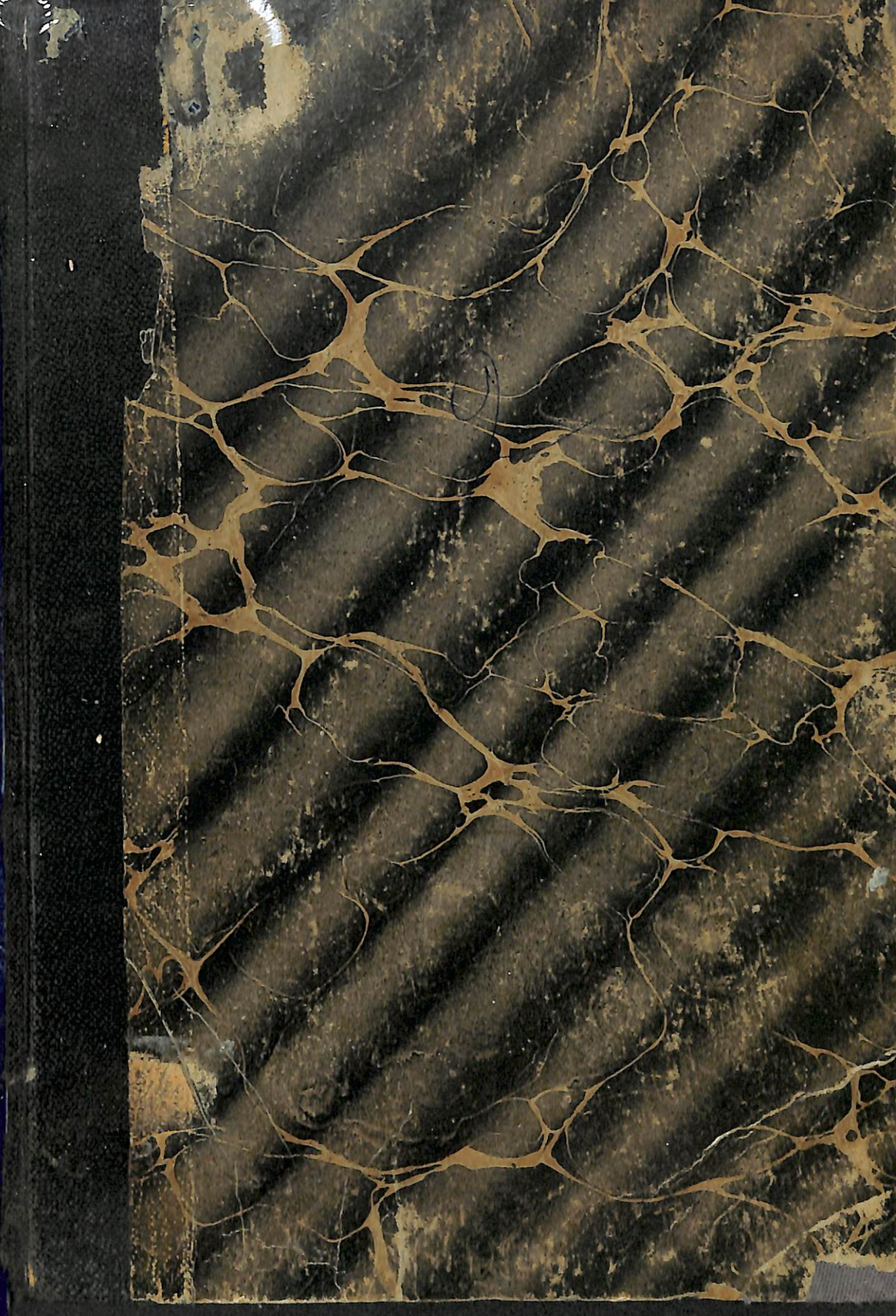
Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

3323

nr
66

~~1978~~

ՀԵՔԻԱԹՆԵՐԻ ԱՋԻԱՐՆ

150

Գ. ԱՂԱՅԵԱՆ

ՀԵՔԻԱԹՆԵՐ

II

Մ. Կրսրցեանի եւ ՇՆԿ

2

2794

23 JUN 2005

17 9 NOV 2010

ՀԷՔԻԱԹՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀ 2

891.99

ՆԻ-44

A

Գ. ԱՂՈՅԵԱՆՑ

ՀԷՔԻԱԹՆԵՐ

Եղեգնուհի
Անտառի մանուկ
Ասլան-բալա

3

Հրատարակչին
«ՍՏ. ԼԻՍԻՅՆԱՆ և ԸՆԿ.»
Ընկերության

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Տպարան «ՀԵՐՐԷՍ» ԸՆԿ. Մաղաթեան փողոց № 15
1904 (56)

06.02.2013

18696

2008 JUL 23

Ե Ղ Ե Գ Ն Ո Ւ Հ Ի

1.

Մի թագաւոր է էլել: Այս թագաւորը մի որդի է ունեցել մինուճար: Տղան որ հասել է, հայրն ասել է.—Որդի, ժամանակ է քեզ ամուսնանալու. ո՞ւմ ես աչքադրել, ասա, գնանք նրան ուզենք, կամ թէ չէ՝ մեզ կամք տուր, մենք ինքներս կրնտրենք քեզ յարմար մի աղջիկ:

Որդին ասեց.—Հայր, ես միտք չունիմ աղջիկ ուզելու, իսկ եթէ ուզելու լինիմ, պէտք է այնպէսն ուզեմ, որ հօր ու մօր ծնունդ չլինի:

Ջարմանում է հայրը և ասում է.—Այդպէս բան անկարելի է:

Որդին ասում է.—Անկարելի բան չըկայ, հայր. Աստուծու ձեռին ամեն ինչ հեշտ է, նա կարող է քարերից էլ մարդիկ շինել:

Քանի անգամ որ հայրն առաջարկում է որդուն ամուսնանալ, որդին միշտ այս է ասում, թէ հօր ու մօր ծնունդ ուզելու չէ:

Չատ որ ասում է որդին և ասում է հաւատարով և ոչ թէ զիտութեամբ բանը զժւարացնելու համար, թագաւորն էլ է հաւատում որ կարելի բան է այդ, սկսում է փնտրել որդու ուզածի նման մի աղջիկ: Շատ է հարց ու փորձ անում, շատերն ասում են, որ լսել են, թէ եղած է այդպէս բան, բայց իրանց աչքովը տեսած չեն և չըզիտեն, թէ որտեղ կարող են մարդիկ ծառի պէս բսնել և չունենալ ոչ հայր և ոչ մայր:

Թագաւորն իր որդու սիրոյն համար ընկաւ աշխարհքէ աշխարհք և չօլէ չօլ, շատ տեղ ման եկաւ, շատ տեղ

Дозволено цензурою. Тифлисть, 17 Февраля 1904 г.

3100
41

հարց ու փորձ արաւ, ոչինչ չըզտաւ: Վերադարձին մի անտառի մէջ պատահեց նրան մի ծերունի, նրան էլ յայտնեց թագաւորը, թէ ինչի է ման գալիս: Ծերունին ասաց.— Դրա համար հարկաւոր չէ հեռու երթալ. քո քաղաքի մօտ մի մեծ գետ կայ, նրա ափին մի եղեգնուտ կայ, ուր մարդի ոտք ընկած չէ դեռ ևս, որովհետև այն տեղը սուրբ և անմատչելի է համարուում, իսկ շատերն էլ կարծում են, որ այնտեղ աներևոյթ ոգիք կան: Կերթաս այնտեղ, կընտրես եղեգնեցից ամենից գեղեցիկը, կըկտրես չբանեցրած դանակով, կըձգես ջուրը և նա իսկոյն կըղաճնայ աղջիկ քո որդու հաւանած:

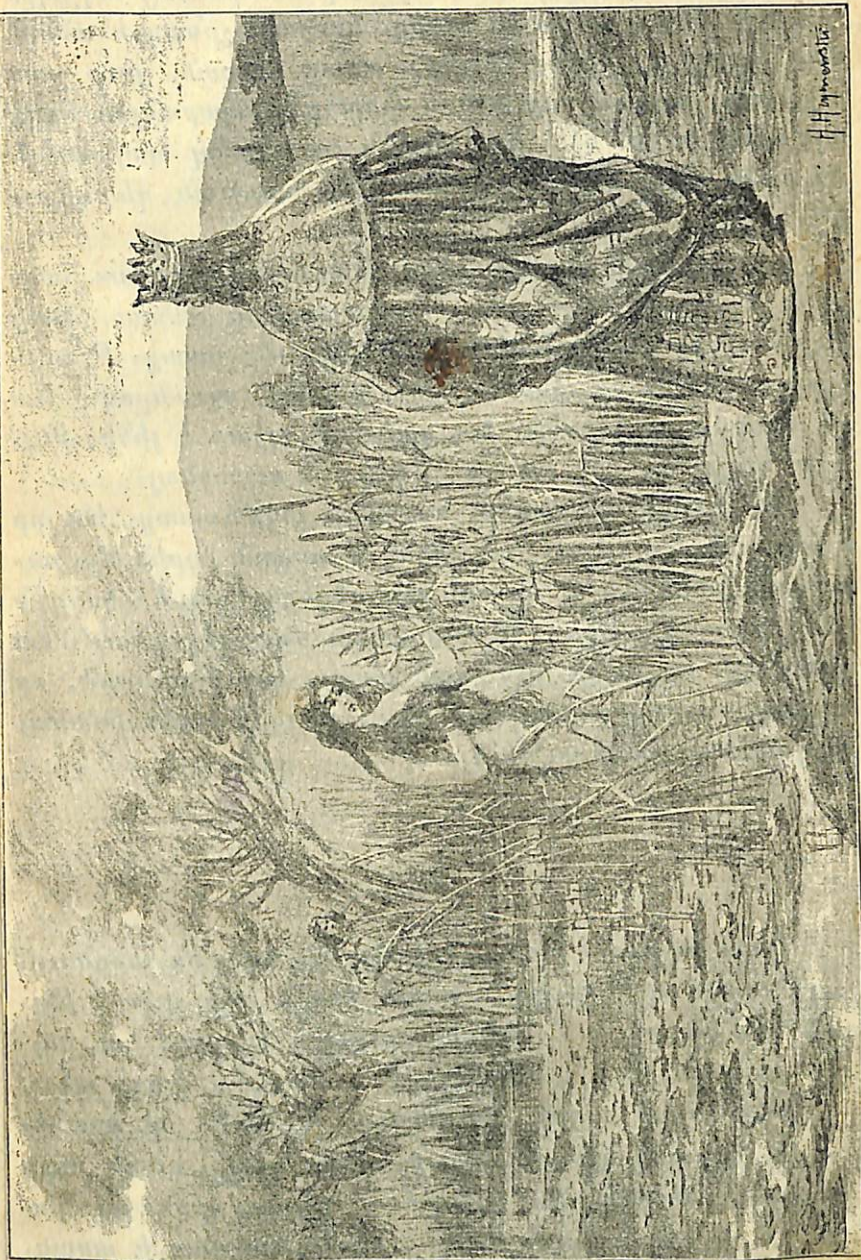
Թագաւորն ինչպէս որ լսեց, այնպէս էլ արաւ: Եղեգը աղջիկ դառաւ և մնաց ջրի մէջ ընկղմած, դուրս գալ ամաչեց, որովհետև մերկ էր: Թագաւորն ասաց.— Սպասիր այստեղ, ես քեզ համար հագուստ և ազախիւններ կուղարկեմ. դու իմ հարսնացուն ես. քեզ պիտի ուզեմ իմ որդու համար: Այդ ասաց թագաւորը, և նրա անունն էլ դրաւ Եղեգնուհի, որ կընշանակէ *սղեգն աղջիկ*:

2.

Գետի մօտերքում բնակուում էին թափառական սևադէմ բօջաներ: Թագաւորը որ հեռացաւ, մի բօջա աղջիկ գնաց նոյն տեղը, ուր որ թագաւորն էր, և տեսաւ այնտեղ մի հրաշալի գեղեցկութեան աղջիկ: Հարցրեց նրա ով լինելը, աղջիկն էլ ասաց, որ թագաւորի հարսնացունն է, հիմա պիտի գան տանեն իրան:

Բօջան տեսաւ, որ Եղեգնուհին շատ միամիտ է, ուզեց ինքը բռնել նրա տեղը:— Դուրս եկ, ասաց, ջրիցը, ինձնից մի քաշւիր: Աղջիկը դուրս եկաւ ափը թէ չէ, բօջան նրան խեղդեց ու գցեց գետը, իսկ ինքը մերկացաւ և ընկղմեց ջրի մէջ, որ կարծեն թէ նա է Եղեգնուհին:

Թագաւորի ազախիւնները եկան փառաւոր հագուստով և տեսան ինչ... մի սև, այլանդակ բօջա աղջիկ:— Դո՛ւ

ես, ասացին, Եղեգնունին:—Այո, պատասխանեց աղջիկը:—Հաբա ինչո՞ւ ես սև ու տգեղ, նա շատ չքնաղ և աննրման պէտք է լինի:—Գիտէ՞ք, ասաց բօջան, դուք շատ ուշացաք, արևն այրեց ինձ և փոխեց կերպարանքս: Բայց այս վնաս չունի. եթէ ինձ պահեն շուշաբանդ պալատում, մի քանի օրից կրկին կստանամ իմ առաջևան գեղեցկութիւնը:

Հաւատացին նաժիշտները, թագուհու հագուստ հագցրին և տարան ապարանք: Թագաւորը որ տեսաւ, մնաց զարմացած:—Սա իմ տեսած աղջիկը չէ, ասաց: Թագաւորի որդին էլ որ տեսաւ, յետ քաշեց գլանքով:—Սա չէ, ասաց, իմ ուզածը: Նա սպիտակ պէտք է լինի, ինչպէս հրեշտակ, իսկ սա սև է, ինչպէս սատանայ:

Խօսեցրին աղջրկանը. նա մի և նոյնն ասաց, ինչ որ նաժիշտներին:—Լաւ, ասացին, և տարան զրին մի շուշաբանդ սենեակում, որ այնտեղ գեղեցկանայ, և սկսեցին մեծ պատուով պահել: Միայն սղան մօտ չէր գնում. նա զգում էր, որ բանի մէջ չարի մատը կայ խառնւած, որ այստեղ մի խարդախութիւն կայ, բայց ինչպէս իմանայ եղելութեան որպիսութիւնը:

3.

Չատ տխուր է թագաւորի որդին: Օրեր են անցնում, բայց նորահարսի գեղեցկանալու մասին լուր չըկայ. ինչքան լաւ են պահում, այնքան աւելի է պլպլում նա, ինչպէս սև սաթ, և գիրանում ու հաստանում է խոզի պէս:

Թագաւորի որդին իր մտատանջութիւնն ու սրտնեղութիւնը փարատելու համար գնաց դէպի գետի ափն զբօսնելու. Այնտեղ նա ձկնորսներ տեսաւ, որոնք ուռկանով ձուկն էին որսում: Կանչեց նրանց իր մօտ և ասաց. —Ուռկաններդ ձգեցէք անա այս ինչ տեղը: ուղում եմ բախտս փորձել. ինչ որ դուրս գայ, իմս է:

Ուռկանը ձգեցին, և դուրս եկաւ մի հրաշալի ձուկն,

ինքն արծաթի, իսկ թևերը ոսկի: Չարմացան որսորդները. այնպիսի ձուկն նրանք ոչ լսած և ոչ տեսած էին:

—Գեղ միայն արծանի է այս ձուկը, ասացին նրանք թագաւորի որդուն, — եթէ առանց քեզ էլ բռնած լինէինք, պիտի բերէինք քեզ ընծայ:

—Շնորհակալ եմ, ասաց թագաւորի որդին, և նրանց լաւ վարձատրեց: Չուկը տարաւ և ձգեց իր ծաղկանոցի աւազանը, և այնուհետև էլ նրա մօտից չէր հեռանում, նրան նայելուց չէր կշտանում, նրա մօտ էր ուտում, խմում և ննջում:

Բօջա աղջիկն իմացաւ, որ մի հրաշալի ձուկ է բռնել թագաւորի որդին. և իսկոյն հասկացաւ, որ նա ինքն է Եղեգնունին, որ սպանւելուց յետոյ ձկան կերպարանք է ստացել, էլ քունը չըտարաւ: Եւ մէկ օր ասաց նաժիշտներին. —Ի՞նչ կարող եմ գեղեցկանալ, քանի որ թագաւորի որդին խորշում է ինձանից և իր սէրը մի ձկան է տրւել: Եթէ այն գեղեցիկ ձուկը մորթեն և ուտեցնեն ինձ, իմ գեղեցկութիւնը կրկին վրաս կըգայ:

Այս բանը շատ որ ասաց և հաւատացրեց ամենքին, ճարհատեալ ձուկը մորթեցին և ուտեցրին բօջային, բայց նա էլի մնաց բօջա ու բօջա:

4.

Չուկը որ կերաւ աղջիկը, փշերը տրւաւ նաժիշտներին և հրամայեց որ ուտեն: Նաժիշտները, գեղեցկանալու յուսով, կերան ձկան փշերը, բայց մէկ փուշ ազատեց նրանց բերանից և աղբի հետ պարտէզ ընկնելով մի ծառ դառաւ, մի զարմանալի և հրաշալի ծառ, մշտադալար և մշտաբեր: Նրա ծաղիկները հոտից մարդ չէր կըշտանում, իսկ պտուղն էր փունջ մարգարիտ: Թագաւորի որդին հիմա էլ այդ ծառի վրա սիրահարւեց, նրա հովանու տակ հաստատեց իր բնակութիւնը և զիշեր ցերեկ այնտեղից չէր հեռանում:

Բօջան զլխի ընկաւ, որ այդ ծառը ձկան մնացորդից

է առաջ եկել, շատ տխրեց և ամենայն հնարք գործ դը-
նելով՝ խաբեց թագաւորին, թէ մինչև ծառը չըկտրէ, որ-
դին իրան չի սիրիլ, և քանի որ նա չի սիրիլ, ինքը միշտ
տղեկ կըմնայ:

Հաւատաց թագաւորը և կտրել տրւաւ ծառը: Բօշան
այրեց ծառի բոլոր մասերը և ինքն իր մէջ հանգստա-
ցաւ:

Բայց ծառը կտրելիս մի կոկ տաշեղ թռաւ և մի
խեղճ պառաւի տան հերթովն ընկաւ ներս: Այս բանը
չընկատեց բօշան, չնայած որ ամեն զգուշութիւն գործ էր
դրել, որ մի շիւղ անգամ չազատուի ձեռքիցը:

Պառաւը երբ տեսաւ տաշեղը, շատ հաւանեց. այս
ինչ լաւ խուփ է, ասաց, և վեր առաւ նրանով ծածկեց
մի բոլորի բերան:

Պառաւը շատ նայում էր և իր ձեռքի աշխատան-
քովն էր ապրում: Առաւօտը, երբ արեւը դուրս էր գալիս
տանից, գնում էր սրտ-նորմ մօտ ջահրա մանոււմ, գործ
անում, երեկոյին գալիս էր տուն: Այսպէս միւս առաւօտը
հէնց որ գնաց իր բանին, բոլորի խուփը տեղիցը թռաւ
և դառաւ մի սիրուն աղջիկ, այսինքն՝ էլի դառաւ առաջ-
ւան Եղեգնուհին, միայն այս անգամ պարզ և սիրուն հա-
գուստով զարգարւած:

Եղեգնուհին վեր առաւ աւելը, տունը տեղը մաքուր
սրբեց, կրակ արաւ, կերակուր եփեց և իրիկնադէմին,
պառաւի գալու ժամանակը, թար կացաւ մի անկիւնում:
Պառաւը ներս մտաւ և տեսնելով ամեն ինչ սարքած,
կարգած, տունն աւլած, կերակուրը եփած, մնաց զար-
մացած:—Ո՞վ պիտի լինի արած այս բանը, ասաց. դու-
ռը կողբած էր, ոչ ոք չէր կարող ներս գալ. կարելի է
հերթովը լինի մտած: Բայց ով որ է, ինձ լաւութիւն է
արել, վատութիւն չի արել. երանի միշտ այսպէս անէ:

Եղեգնուհին լսեց պառաւի խօսքերը, տեսաւ որ դո՞հ
է, սկսեց հազալ և կամաց կամաց դուրս եկաւ մութ ան-
կիւնից: Պառաւը որ տեսաւ Եղեգնուհուն, մնաց հիացած:
Աղջիկը փաթաթեց պառաւին, համբուրեց նրա կուրծքից

և ասաց.—Դու ինձ մայր, ես քեզ աղջիկ...

—Չատ ուրախ կըլինիմ, ասաց պառաւը, բայց դու
այնքան գեղեցիկ ես, որ կարծես հողեղէն չըլինիս. երե-
սիցդ լոյս է թափուում. քանի որ դու կըլինիս, էլ մեր
տանը հարկաւոր չի լինիլ ոչ ճրագ և ոչ կրակ: Այս աս-
աց պառաւը և սկսեց համբուրել աղջկանը, ինչպէս մի
սրբուհու, և հարցրեց, թէ ո՞վ է նա:

—Իմ ով լինելս մի հարցնիր. ժամանակ կըզայ, կի-
մանաս. իսկ մինչև այն ժամանակը ոչ որի մի էլ ասիլ,
որ ինձ նման մի աղջիկ ունիս. իմ երեսը ոչով չըպիտի
տեսնի, բացի քեզանից: Դու կը շարունակես քո պարապ-
մունքը, ես տանը կըմնամ, ինձ համար կար ու գործ կը
բերես, ես կանեմ:

Եղեգնուհու հրաշալիքով և համբաւը հասաւ
մինչև թագաւորի ապրանքը. թագաւորի որդին կանչեց
պառաւին և զանազան կար ու գործի պատուէրներ տրւաւ
նրան: Պառաւը շուտով հասցրեց այդ ամենը. տղան նա-
յեց, մնաց զարմացած, կարծես ձեռք ու ասեղ չէր դի-
պած:

—Այ պառաւ, ասաց թագաւորի որդին, ո՞վ է կարել
այս, պէտք է ինձ ուղիղն ասես:

Պառաւը չըկարողացաւ թարցնել և ասաց, թէ այսպէս
ու այսպէս մի աղջիկ ունիմ, նա է անում այս ամենը:
Թագաւորի որդին ասաց,—Ես պիտի տեսնեմ նրան: Պա-
ռաւն ասաց.—Շատ լաւ, բայց թոյլ տուր, առաջ իրա-
նից հրաման առնեմ, թող իր կամքովը լինի: Տղան ասաց.
—Չատ լաւ, բայց չուշացնես:

Պառաւն ասաց աղջկանը, որ թագաւորի որդին ու-
զում է նրա տեսութիւնը: Աղջիկն ասաց.—Շատ լաւ.
կասես իրան, որ մենակ չըզայ, այլ թող հետը բերէ իր
հօրն ու մօրը և իր նորահարսին: Դու ճաշի հրաւիրիր
նրանց, մի վախենար. ես ամեն պատրաստութիւն կըտես-

նեմ, նրանց քաղցած չենք թողնիլ:

Պառաւր յայտնեց թագաւորի որդուն, և նա էլ, ինչպէս ասել էր աղջիկը, վեր առաւ հօրն ու մօրը և հարսնացուն ու գնաց պառաւին հիւր:

Եղեգնունհին դռան մօտ դիմաւորեց նրանց և թագաւորավայել ձևերով ու պատուով ներս հրաւիրեց հիւրերին: Ամենքը մնացին հիացած: Ի՞նչ գեղեցկութիւն, ի՞նչ շարժմունք, ի՞նչ խօսք ու զրոյց: Եղեգնունու հասակը իսկ և իսկ եղեգնի նման ձկուն ու ճօճուն. երբ խօսում էր՝ կարծես բերանից մարգարիտ էր թափւում. երբ ժպտում էր, երեսին վարդ-մանիշակ էր փուռում: Թագաւորն իսկոյն ճանաչեց, որ իր տեսած աղջիկը սա էր, բայց ձայն չըհանեց. թագաւորի որդին էլ թէպէտ չէր տեսել, բայց սըրտով իմացաւ որ սա պիտի լինի իր հարսնացուն. իսկ բօշա աղջիկը ամենից շուտ ճանաչեց և աւելի սև սևացաւ: Տուն մտան թէ չէ, սկսեց սրտնեղիլ. — Ա՛խ, այս ո՛ւր բերիք ինձ, ասաց, մի՞թէ մեզ կըվայելէ այսպիսի մի խրճիթ մտնել ու այս սատանայի երեսը տեսնել:

Բայց նրա խօսքին ոչ ոք ուշադրութիւն չըդարձրեց, ամենքի ուշք ու միտքը զրաւել էր Եղեգնունին: Պառաւր ուրախութեանը էլ չափ չըկար. տեսնելով իր աղջկայ արած աղղեցութիւնը, տեսնելով, որ թագաւորն ու թագունին պատրաստ են իրանք ծառայելու նրան, բոլորովին ջահելացել էր և թև էր առել, թռչում, մերթ թագաւորի ականջին էր քշփշում մի բան, մերթ թագունու: Պառաւն այն էր ասում, որ իր աղջիկը հողեղէն չէ, այլ երկնքից իջած մի շնաշխարհիկ էակ է, որ նրա ձեռքին ամեն ինչ հնարաւոր է, և այլ այսպիսի գովութիւն ու փառաբանութիւն: Վերջը թագաւորն ասաց.

— Սիրուն աղջիկ, մենք քեզ հետ խօսելուց չենք կըշտանալ. քեզ հետ ապրողի համար տարին մի ժաման պէս կանցնի. լաւ կըլինի, ուրեմն, որ շուտ ասես մեզ, թէ ո՞վ ես, ի՞նչ տեղից ես ընկել այստեղ, ո՞վքեր են քո հայրն ու մայրը և ո՞րտեղ են կենում:

Աղջիկն ասաց. — Ողջ լինի թագաւորը, ես իմ մասին

ոչինչ չեմ կարող ասել, բայց եթէ թոյլ կըտար ձեր աղախնին և ձանձրութիւն չի լինիլ ձեր մեծութեանը, ես մի համառօտ հէքիաթ կասեմ:

— Չատ ուրախ կըլինինք, ասաց թագաւորը, ինչ որ ասէք, մենք ուրախութեամբ կըլսենք:

Եղեգնունին մէջտեղ բերաւ մի վագան չոր ճիւղ և տնկեց սուփրի մէջտեղը, մի մորթած ու մաքրած հում կաքաւ էլ շամփուրը բաշած՝ բերաւ, զրաւ սուփրի վրայ և ասաց.

— Այն, ինչ որ ես ասելու եմ, եթէ ստոյգ լինի, թող այս կաքաւը անկրակ խորովի և այս վագան չոր ճիւղը դալարի:

Ամենքն էլ աչք ու ականջ դառան, որ տեսնեն՝ աղջիկն ի՞նչ պիտի պատմէ: Աղջիկն սկսեց.

«Մի թագաւոր մի որդի ունէր մինուճար: Երբ որ որդին հասաւ և թագաւորն ուզեց նրան ամուսնացնել, նա ասաց. Հայր, ես կամուսնանամ, բայց իմ ամուսինս պէտք է հօր ու մօր ծնունդ չըլինի»:

Այս ասաց աղջիկը և դառնալով կաքաւին՝ հարցրեց.

— Այսպէս չէ, կաքաւ.

Կաքաւը պատասխանեց.

— Այդպէս. տիրունհի:

Յետոյ աղջիկը դարձաւ վագանը և ասաց.

— Վան, ուրախացիր, խաղող վեր կալ:

Վազը դալարեց և սկսեց ծաղկել: Կաքան էլ սկսեց թշնմալ ու խորովել, ինչպէս կրակի վրայ: Աղջիկը շարունակեց.

«Ճար չըկար. թագաւորը շատ ման եկաւ, որ իր որդու ուզած մի աղջիկ գտնէ, վերջը մի ծերունու խորհրդով նա մի եղեգն կտրեց, ձգեց գետը. եղեգն իսկոյն աղջիկ դառաւ և ընկղմեց գետի մէջ»:

— Այսպէս չէ, կաքաւ.

— Այդպէս, տիրունհի:

— Վան, ուրախացիր, խաղող վեր կալ:

Կաքան սկսեց խորովել, իսկ վազը խաղող վեր կա-

լաւ: Բօշա աղջիկը գլխի ընկաւ որ հիմա իր շարագործութիւնը պիտի պատմէ, սկսեց սրտնեղիլ, տրտնջալ, թէ՛ շոգ է, չի կարող նստել, տուն է ուզում գնալ:

—Շատ ես շտապում, ասաց թագաւորը, հիմա կըտանենք քեզ ուր որ հարկաւոր է: Աղջիկը շարունակեց.

«Աղջիկը մերկ էր, չէր կարող ջրիցը դուրս գալ: Թագաւորն ասաց. Այդտեղ սպասիր, ես քեզ համար հագուստ կուղարկեմ, կըհագնես ու կըգաս: Թագաւորը գնաց թէ չէ, որտեղից որ էր՝ մի աղջիկ դուրս եկաւ, դէմքն այլանդակ ու սեւ, արար էր արդեօք թէ խափշիկ, բօշա էր թէ դարաչի, խաբեց աղջըկանը, դուրս քաշեց ջրիցը, խեղդեց, գցեց ջուրը եւ ինքն ընկղմեց նրա տեղը: Եկան նաժիշտները եւ նրան տարան թագաւորին հարսնացու:

—Այսպէս չէ, կարաւ.

—Այդպէս, ախրուհի:

—Վնդն, ուրախացիր, խաղող վեր կալ:

Բօշա աղջիկը տեղիցը վեր կացաւ, էլ չըկարաց զիմանալ:—Ռա սատանայ է, ասաց, եւ ինչ որ ասումէ, բոլորն էլ սուտ է. դա ուզում է հիմա իմ տեղը բըռնել եւ հնարում է այդ բանը. դա կախարդ է:

—Լաւ, ասաց թագաւորը, դու կարողես գնալ տուն: Նաժիշտները, սրան տարէք տուն եւ լաւ պահպանեցէք մինչեւ մեր գալը:

Եղեգնուհին պատմեց բոլորը, մինչեւ կարաւ խորովեց ու խաղողն էլ հասաւ: Խորովածը կերան եւ վրան էլ խաղողը: Եղեգնուհուն տարան պալատը, եօթն օր եօթը գիշեր հարսանիք արին. իսկ բօշային կապեցին մի ձիու պոչից եւ քարէքար տալով՝ սատկեցրին: Չարն այնտեղ՝ բարին այստեղ:

ԱՆՏԱՌԻ ՄԱՆՈՒԿԸ

1.

Անտառի խորքում մի ճօճ կար կապած եւ նրա մէջ մի մանուկ դրած: Լաց էր լինում մանուկը: Մայր չըկար մօտը, որ ծիծ տար, հայր չըկար, որ պահպանէր: Անտառումը մարդ չըկար:

Մի գլթոտ պախրակով՝ կաթնալից կըծքով՝ եկաւ ճօճի մօտ իր հորթուկի հետ եւ տխուր ձայնով երեխին ասեց.

Սիրուն երեխայ, որք ես մնացել,
Քո անբախտ մօրը գերի են տարել.
Նա գնաց, կորաւ, էլ յետ չի գալու,
էլ ոչ մի անգամ քեզ ծիծ չի տալու:
Նա քեզ փաթաթեց լայն տերևներով,
ձօճի մէջ կապեց, «նանիկ» ասելով.
Նա լաց էր լինում աղի արցունքով,
Իր վերջին նանիկն ասում էր լալով.

«Նանա, բալիկս, նանա»,

«Մեծատերև թաթաշոր,

«Մանրատերև ոտաշոր,

«Քամին կանի՝ ժաժ կըտայ,

«Պախրէն կըգայ՝ ծիծ կըտայ

«Նանա, դառնուկս, նանա»...

Ահա եկել եմ, որ քեզ ծիծ տամ ես,
Պահեմ, պահպանեմ իմ հորթուկիս պէս:

2.

Պախրան ծիծ տըլաւ երեխին, երեխան կշտացաւ ու քնեց: Պախրան իր հորթին թողեց երեխի մօտ, իսկ ինքը գնաց մօտերըում արածելու, որ կաթը շատացնի, և գայ երկուսին էլ ծիծ աայ: Հորթը մնաց երեխի մօտ, օրօրեց նրան և նանիկ ասեց. —

Նանա, մանկիկ, նանա,
Իմ մէրը քո մօր նման չի,
Ամեն խոտից կծիլ չի,
Ամեն ջրից խմիլ չի,
Ամեն տափին նստիլ չի,
Նա սարէսար ման կըգայ,
Որը կըգտնի, ծիծ կըտայ,
Նանա, մանկիկ, նանա...

Պախրան կուրծքը լիքը յետ դարձաւ արօտատեղից և ծիծ տըլաւ երեխին էլ, հորթին էլ:

Ով որ տարով կըմեծանայ, մեր երեխան օրով մեծացաւ: Շատ չանցաւ, նա դուրս եկաւ ճօճիցը, մէկ օր չորեքթաթ տըլաւ, միւս օրը ոտքի կանգնեց, մի քանի անգամ սահեց, վայր ընկաւ, բայց շուտով ամբացաւ և սկսեց պախրի յետևից վազվրզել:

3.

Մի թագաւոր որդի չունէր. երագունն ասացին. «Թագաւոր, Աստուած բեզ մի որդի պիտի տայ անտառի խորքումը»:

Մէկ անգամ անգաւակ թագաւորը որսի գնաց իր օրսորդների հետ: Շատ ման եկան, ոչինչ չըգտան, բայց որ հասան անտառի խորքը, այնտեղ մի պախրի հետը գտան և նրա մօտ մի երեխի ոտնատեղեր:

Ամենքը մնացին գարմացած և չէին հաւատում որ երեխի կըլինին ոտնատեղերը. բայց թագաւորն իսկոյն յի-

շեց իր երազը և հրամայեց որսորդներին, որ երեխի հետքը քշեն և ուր որ լինի՝ գտնեն նրան:

Որսորդները գնացին և երկու ժամ շանցած՝ մի սիրուն մերկ տղայ բերին թագաւորի մօտ և պատմեցին, թէ ինչպէս գտան նրան պախրի ծիծը ծըծելիս:

Թագաւորը շատ ուրախացաւ, երեխին զրկեց, համբուրեց և անունը դրաւ Պախրատուր: Պախրատուրը մեծացաւ թագաւորի պալատումը, լաւ ուսում առաւ, վերջը դառաւ թագաւոր և մեծ զօրքով գնաց իր մօրն ազատեց զերութիւնից:

ԱՍԼԱՆ-ԲԱԼԱ.

1.

Եղել է չի եղել մի թագաւոր: Մէկ օր այս թագաւորի որսորդներէց մէկը գալիս է իր մօտ և ասում.

— Թագաւորն ապրած կենայ, ես էսօր մի զարմանալի բան տեսայ մեր որսորդութեան անտառում: Մի էգ ասլան տեսայ և նրա հետ մի մանուկ եօթը կամ ութ տարեկանի չափ: Մանուկն ու ասլանը խաղում էին իրար հետ, ինչպէս մայր ու որդի: Մէկ ուզեցի նետ ձգել, ասլանին սպանել, բայց մէկ էլ վախեցի, ասացի՝ վնայ թէ մանուկին դիպչի կամ ասլանը վիրաւորի ու յարձակի վրաս: սրա համար սուս ու փուս յետ վախայ:

Այս որ լսեց թագաւորը, շատ զարմացաւ և հրամայեց, որ մի քանի հազար մարդով գնան շրջապատեն անտառը, ասլանին սպանեն կամ վախցնեն, իսկ երեխային ողջ ողջ բռնեն, բերեն:

Թագաւորի հրամանը կատարեց: Երեխային բռնեցին և բերին: Մի կայտառ և սիրուն տղայ էր. աչքերը խոշոր, ճակատը լայն, դանդուր մազերը առիւծի ճանկերով սանրած ու փուած ուսերի վրայ, մէջքը բարակ, կուրծքն ու թիկունքը լայն:

Ճասը հոգով հագիւ էին կարողացել բռնել և կապուտել, բայց շատերին ճանկուտել էր սուր սուր կողմնակներով: Խեղճը մերկ էր և համր, խօսել չըզիտէր, այլ մըռնչում էր առիւծի պէս, չըզիտէր, որ ինքը մարդ է և ոչ առիւծ:

X գուշն տա

Տեսան որ արձակ պահելու հնար չըկայ, նրան կապեցին երկաթէ շղթայով և սկսեցին քիչ-քիչ ձեռնասովոր անել և ընտելացնել: Նրան անւանում էին Ասլան-Բալա, այսինքն՝ առիւծի ձագ, բայց թագաւորի որդին, Վուրդը, որ շատ սիրեց նրան հէնց առաջին օրից, նրա անունը դրաւ Արսէն: Վուրդն էր պահում Արսէնին, նրան հաց ու ջուր տալիս և ամեն տեսակ համադամ կերակուրներ, որ նա ուտում էր եօթը մարդու չափ: Վուրդը հայելու մէջ Արսէնին ցոյց տուաւ նրա պատկերը, որ նա տեսնէ, թէ ինքը մարդ է և ոչ առիւծ: Եւ ճշմարիտ որ նա առիւծի ծնունդ չէր, այլ մարդու: Չազը կորցրած մի առիւծ սլատահամար գտնում է մօրը կորցրած մի ծծկեր երեխայի և տանում է ծիծ տալիս, պահում:

Արսէնը մի քանի օրւայ մէջ շատ մեղմացաւ և այնքան սիրեց Վուրդին, որ բոլորովին անձնատուր եղաւ նրան: Վուրդն էլ արձակեց նրան կապանքներից, լողացրեց, գլուխը սանդղեց, երկար ու սուր-սուր եղունգները կտրատեց, իր հագուստի նման հագուստ հագցրեց և սովորեցրեց նրան խօսել, երգել, խաղալ և բոլոր այն բաները, ինչ որ ինքը գիտէր: Երեք ամիս չանցած՝ Արսէնի վրայ ոչ մի վայրենութեան նշան չբնաց, այլ և երևաց, որ նա շատ շնորհալի է և իմաստուն: Նրա լսողութիւնը, տեսութիւնը, հոտառութիւնը տասնապատիկ, քսանապատիկ աւելի էին զարգացած, քան թէ սովորական մանուկներինը: Նրա լեզուն այնքան ճարտար չէր, ինչքան սիրտը, որ լուռ ու մունջ յայտնում էր նրան, թէ ինչն է լաւ և ինչը վատ, ինչն է չար և ինչն է բարի: Սրտի իմացութիւնը, այն, որ ասում են «սիրտս ասում է, սիրտըս չի տալիս, սիրտս իմացաւ, սիրտս քաշեց», ահա այս սրտի իմացութիւնը, որ ուսումնական մարդիկն անւանում են բնագոյ (բնագոյումն, բնագոյեցութիւն) — Արսէնի մէջ չափից դուրս զարգացած էր և նա շատ բան իմանում էր, առանց նրա փորձն առնելու:

Ինչքան որ Վուրդը Արսէնին կրթեց, բան սովորեցրեց, մի այնքան էլ ինքը նրանից սովորեց: Վուրդը կըր-

թեց Արսէնի լեզուն, միտքը, Արսէնն էլ կրթեց Վուրդի մարմինն ու սիրտը: Արսէնը սիրում էր խաղալ, վագել, սիրում էր սար, ձոր, անտառ. տունը նրա համար մի տեսակ բանտ էր թուում, նա իր հետ քաշում, տանում էր և Վուրդին և զանազան մարգութիւններով կազդուրում էր նրա բնքուշ կազմաւածքը: Այսպիսով ինչքան որ Արսէնը փոխեց, վայրենութիւնից քաղաքավարի մարդ դառնալով, մի այնքան էլ Վուրդը փոխեց, ընկնելով բնութեան ծոցը. նա ուժեղացաւ, ճարպիկացաւ, առաջւան վախկոտութիւնը մոռացաւ, անվեհեր սիրտ ստացաւ և քաջութիւն: Այսպէս Վուրդն ու Արսէնը միմեանց կրթելով եղան ինչպէս մի հոգի և մի մարմին, մինչև դառան տասնութ-տասնութ տարեկան:

2.

Մէկ անգամ զբօսնելու էին դուրս եկել գետափը: Աղջկերբը կժերով ջուր էին տանում գետիցը: Նրանց մէջ կար և մի պառաւ՝ նիհար ու կնճռոտ դէմքով: Վուրդի մօտով անցնելիս՝ պառաւը խեթ աչքով նայեց Վուրդի վրայ: Վուրդին դիւր չեկաւ պառաւի այս խոժոռ հայեացքը:

— Այս պառաւի կուժը պիտի կոտրեմ, — ասաց Վուրդըն Արսէնին, և դեռ ընկերոջ պատասխանը չառած՝ մի բար նետեց պառաւի ետեից, որ ուղիղ կուժին դիպաւ և կոտրեց: Ջուրը թափեց և ողողեց խեղճ պառաւին:

Թըջած պառաւը յետ նայեց և երբ տեսաւ, որ թագաւորի որդին էր այդ չարութիւն անողը, ասաց.

— Այ որդի, ինչ անէ՞ք տամ քեզ... Անտես-Աննմանի սիրովը վառած տեսնեմ քեզ. նրա համար այրուես, տանջուես, որ սիրտս հովանայ:

3.

Պառաւի անէծքը սիրոյ հրեշտակի նետի պէս ցցւեց Վուրդի սրտումը: Վուրդն սկսեց տխրել, նիհարել: Եւ, որ Արսէնից ջոկելու սովորութիւն չունէր, միայնակ էր ընկնում սար ու ձոր և առանձնութեան մէջ ողբում, լաց լինում, Անտես-Աննամանի անունը տալիս, դէպի նրան թռչում հոգով ու սրտով, նրան գովում երգերով, նրան կանչում օգնութեան: Անտես-Աննամանը պատկերանում էր նրա երեակայութեան մէջ իր աննաման գեղեցկութեամբը: Նա աչքերը խփում էր այդ ժամանակ, ծունկ չորում, փառաբանում, գմայլում այն աստիճան, որ ուշքը գնում էր գլխից, նդաւում, վայր ընկնում:

Եյս այն սէրը չէ, որ մեր ժամանակ մեր աշխարհումը կայ: Սա սէր էլ չէ իսկապէս, այլ մի զօրեղ փափազ, մի ուժգին իղձ, մի սաստիկ ցանկութիւն, մի մուրազ և ուրիշ այնպիսի զգացում, որ մարդ ունենում է իր սրտի ուզած երջանկութիւնը ձեռք բերելու համար: Այսպիսի իղձ մարդ կարող է ունենալ և ուսում, գիտութիւն ձեռք բերելու համար, իր յղացած նշանաւոր միտքը իրազօրծելու համար և ուրիշ շատ բաների:

Չին ժամանակները քաջ երիտասարդները իրանց հերոսութիւնը նրանով էին ցոյց տալիս, որ սար ու ձոր էին ընկնում և իրանց ուզած լաւ բանը ձեռք բերում կամ մտքումը զրած քաջութիւնը կատարում: Ի հարկէ, այդ բաների ձեռք բերելը պէտք է շատ դժւար լինէր եւ ոչ խաղ ու պար, պէտք է ամեն մարդու գործ չլինէր. եթէ ոչ՝ էլ ի՞նչ քաջութիւն, էլ ի՞նչ հերոսութիւն կարող էր համարուել:

4.

Արսէնից չէր կարող ծածուկ մնալ Վուրդի սրբոտամաշութիւնը: Նա հեռուից հսկում էր և տեսնում էր ամեն

բան: Նա այս բանը լաւ առիթ էր համարում թէ իր քաջութիւնը փորձի ենթարկելու և թէ ցոյց տալու իր անհուն սէրը, որ ունէր դէպի Վուրդը: Եւ ահա մէկ օր զրտնում է նրան անտառումը և ասում.

— Եղբայր, ես տեսնում եմ, որ դու հալումաշ ես լինում. ինձանից ինչո՞ւ ես թարքնում քո վիշտը: Էլ ես ո՞ր օրւայ համար եմ, որ քեզ քո մուրազին չըհասցնեմ: Երթանք, երթանք, լաւ է յուսով մեռնել գործի մէջ, քան թէ անյոյս սատկել անգործութեան մէջ: Պառաւի անէծքը իսկապէս անէծք չէ, այլ մի շատ գեղեցիկ օրհնութիւն: Եթէ նա անիծած չլինէր, դու այդ օրը չէիր ընկնիլ և ոչ էլ ուրեմն կաշխատէիր ձեռք բերել աշխարհիս ամենից գեղեցիկը:

Արսէնի այս խօսքերից սաստիկ յուզւեց Վուրդը, գրկեց նրան և արտասուքն աչքերին համբուրեց նրան, սիրահար պատանու ջերմ համբուրով:

— Արսէն ջան, Արսէն, բացագանչեց՝ նա. որքան մեծանողի ես դու: Ես չէի ուզում իմ վշտին և կրելիք նեղութիւններին մասնակից անել քեզ: Ի՞նչ ինչո՞վ ես մեղաւոր. կուժը ես կուտրեցի, տանջւողն էլ ես պէտք է լինիմ: Բայց ի՞նչ կարող եմ անել ես առանց քեզ: Այսուհետեւ իմ մուրազը քո ձեռքին է, իմ կեանքը քո բռնումն է. իմ գլխումս էլ խելք չի մնացել, դու պէտք է ինձ առօջնորդես, դու պէտք է ինձ կամ կեանք տաս և կամ մահ:

— Ոչ թէ մահ, այլ կեանք միայն, ասաց Արսէնը: Զօրացիր և մի վհատիր. մենք շուտով ճանապարհ կընկնենք: Եւ ժամանակ է արդէն, որ մենք մեր ուժն ու շընորքը ցոյց տանք, էլ ուրիշ ի՞նչ բանի ենք պէտք. գութան չենք վարում, տաւար չենք պահում, պատերազմ էլ չըկայ, որ կռիւ գնանք. ինչո՞ւ համար ենք ապրում աշխարհիս երեսին, ինքս էլ չըգիտեմ: Զրի ապրելն ի՞նչ կը վայելէ տղամարդին:

— Բայց հայրս թոյլ կըտայ արդեօք, կամ ի՞նչպէս յայտնենք նրան:

— Իմաց կրտանք մի կերպ: Գիտեմ, որ թոյլ չի տալ, բայց մեզ կըրացատրէ մեր ձեռնարկութեան դժարութիւնը, մեր նպատակին հասնելու անկարելիութիւնը և առանց մեր հարցնելու ինքը կըրայտնէ տեղն ու ճանապարհը, որ մենք չըզխանք:

5.

Թագաւորը, բացի Վուրդից, ունէր և մի աղջիկ, գեղեցկութեամբ ոչ պակաս, քան Անտես-Աննամանը: Աստղիկ էր անունը: Սա նոյնքան սիրում էր Արսէնին, ինչքան և Վուրդը: Իմանալով եղբոր միտքը, հօրը յորդորում էր, որ թոյլ չըտայ նրանց այդպիսի մի վտանգաւոր ճանապարհորդութիւն անելու:— Ով է յետ եկել այնտեղից, որ դըրանք յետ գան, ասում էր Աստղիկը:— Կանչիր, խրատիր դրանց, որ այդպէս բան չանեն: Ո՞վ է լսած, որ չըտեսսած աղջկայ վրայ սիրահարւեն, այդ մի խենթութիւն է, ուրիշ ոչինչ:

Թագաւորը կանչեց երկուսին էլ և ասաց.

— Ամեն բան յայտնի է ինձ: Չատ ցաւում եմ, որ այդպիսի մի ցնորական վիշտ է ընկել որդուս սիրտը, բայց չեմ կարող թոյլ տալ ձեզ: Այդ չըտեսնւած աղջկան համար շատ թագաւորներ յորդիր են կոտորւել, շատ զօրք է փչացել, ես ինքս մասնակցել եմ այդ կռիւններին, օգնութեան եմ գնացել ուրիշներին: Նա կենում է Եօթը-Լեռան քամակին Սե-Բերդումը: Քառասուն եղբայր ունի մէկը միւսից ամբողջ: Քառասուն դունդ զօրք էլ որ լինի, նրանց ոչինչ չեն կարող անել: Ամեն մէկը մի անագին կազնի ծառ պոկած՝ զօրքերին այնպէս են սրբում պատերազմի դաշտումը, ինչպէս մենք սրբում ենք մեր կալերը ցախաւով: Ի՞նչ խելք կըլինի ուրեմն ձեր կողմից, գնալ և այդ դեերի ճանկն ընկնել:

— Ներիր ինձ, հայր թագաւոր, որ համարձակեմ քեզ հետ վիճել, ասաց Արսէնը: Ոչ մի ուժ աշխարհիս երեսին չի կարող Աստուծոյ կամքին հաւասարել: Ուժն Աստուծոյ ձեռին է. երբ ուզենայ, կըզօրացնէ, երբ չէ՝ կըթուլացնէ և զօրեղ գեղն մի երեխայ կըշինէ: Գու ասում ես, որ շատերն են կուել և յաջողութիւն չեն ունեցել. բայց արդեօք այդ շատերի մէջ եղել է մի մարդ, որ իր սնունդն առիւծից լինի առած: Ով տուա առիւծին այդ գութը, որ ինձ պահէ, պահպանէ, եթէ ոչ Աստուած: Արդեօք այդ կըուողների մէջ եղել է մէկը, որ Վուրդի նման սիրահարւած լինէր և կամ մի որ և է պառաւ իր անէծքով կամ օրհնութիւնով նրա մէջ ձգած լինէր Աննամանի սէրը: Ինչո՞ւ չըկարծել, որ այս յիշած բոլոր դէպքերի մէջ մի աներեկոյթ կապ կայ, և դրանք նրա համար են այսպէս միացել, որ ձեռք բերեն այն, ինչ որ ուրիշները չեն կարողացել:

— Ծատ խելօք ես խօսում, Արսէն, ասաց թագաւորը. դու լաւ պատգամախօս կըլինիս և ամեն հրաշագործութիւն կը յաջողի քեզ, քանի որ քո մանկութիւնն ինքը մի հրաշք է: Բայց պէտք է գիտնենաս, որ քուրմ է եղել թէ հրաշագործ, թագաւորի հրամանովն են անում, ինչ որ անում են, իսկ թագաւորը նրանց գործ է գնում իր օգտին, առանց նրանց ինքն անձամբ հաւատարու: Գու կարող ես, այն, քրմապետ լինել, բայց ոչ ինձ հաւատի բերելու համար: Իմ ասածը ասած է:

— Հայր, խօսեց Վուրդը, մի և նոյն է, եթէ չըզնամ էլ, այս ցաւով պիտի մեռնեմ ես: Ես արդէն մեռած կըլինէի, եթէ Արսէնի յուսատու յորդորները չըլինէին: Եթէ թոյլ չըտաս մեզ գնալ, իմ յուսահատելս ու մեռնելս միասին կըլինի: Գի՞տն ինձ, օրհնիր մեզ և ճանապարհ դիր:

— Մի հաւատար, հայր, մէջ ընկաւ Աստղիկը. ո՞վ է մեռել սիրուց, որ եղբայրս մեռնի: Պարապութիւնից խենթութիւն է եկել վրան: Պատերազմ յայտնիր Անգաս

սիրտը

Թաղաւորի դէմ, թող երթայ՝ այնտեղ ցրէ իր ցնորը-ները . . .

—Քոյր իմ, սիրելի քոյր . . . բացազանչեց Վուրզը, ազաչողական հայեացք ձգելով Աստղիկի վրայ:

—Եղբայր իմ, սիրելի եղբայր, պատասխանեց Աստղիկը, այնպիսի մի հայեացք ձգելով Արսէնի վրայ, որի մէջ ամփոփւած էր մի ամբողջ վէպ:

Վուրզն իմացաւ, որ քոյրը նոյնպէս սիրահարւած է, և եթէ իր սէրը պահանջում էր հեռանալ, քրոջ սէրը, ընդհակառակը, պահանջում էր չբնահեռանալ:

—Գնանք, գնանք, ասաց Արսէնը: Մենք մեզ կըյանձնենք Աստուծոյ կամբին. ինչպէս նա կըտնօրինէ, մենք էլ այնպէս կըվարենք:

6.

—Վճռւած է, բացազանչեց Արսէնը Վուրզի ներկայութեանը, իբր ինքն իրան խօսելով. — պէտք է գնանք, պէտք է գնալ անպատճառ... Ես Աստղիկի սիրոյն ինձ արժանի չեմ համարիլ, մինչև նրա եղբօրը չըհասցնեմ իր մուրազին: Ո՛վ եմ ես, ո՞վ է իմ հայրը, մայրը... Ասլան-Բալա... դատարկ հնչիւն, որ ոչ մի եզանակ չունի: Ի՞նչ եմ արել, ինչո՞վ եմ բարձրացրել այդ անունը, ինչո՞վ եմ պատել իմ Առիւծ դայեակիս կաթի արժէքը... Ո՛չ, ես առիւծի կաթ չեմ ծծել ուրեմն. . . Գնանք, գնանք, Վուրզ... Դեռ յայտնի չէ, թէ մեր երկուսից ո՞րն է աւելի սիրահարւած և որի առջև կան աւելի խոշոր բարոյական խոչընդոտներ: Գնանք, հոգիս, գնանք. փետրաւորենք սիրոյ թիւերով և սլանանք դէպի վեր և վեր. . . Ա՛հ, ինչ օր կըլինի, երբ մենք արդէն Սև բերդումը կըլինինք . . .

Մեր քաջերը, այսպէս ոգևորւած, գնացին թանգարանը, բնօրէցին իրանց ուզած գէնք ու զրահը, վերց-

րին մէկ մէկ հատ հին պապական աղօթած թրեր, որոնցով քար ու երկաթ կարելի էր կտրել, թամբեցին թռչկան ձիաները և «որսի ենք գնում» ասելով, ձիանը հեծնելն ու անհետանալը մէկ արին: Օրեր անցան, մեր տղղէքը շերեացին: Նոր գլխի բնկան, թէ ուր կըլինին գընացած...
7.

Եօթը-Լեռան բամակին Սև բերդումը Անտես-Աննամանի հսկայ եղբայրները մեծ տօն էին կատարում իրանց արած յաղթութիւնների համար: Եօթը դելի գլուխ էին կտրել և եօթն աղջիկ ազատել գերութիւնից: Իրանք էլ եօթը եղբայր էին ընդամենը, թէև նրանց համբաւը քառասունի էր հասել, եօթն էլ պսակել էին գերութիւնից ազատած եօթն աղջկերանց վրայ: Ամենքն էլ ուրախ ու զւարթ էին, տխուր էր միայն Անտես-Աննամանը:

—Ինչո՞ւ այդչափ տխուր ես, քոյր իմ, ասաց մեծ եղբայրը: Եօթը եղբայր ունիս, եօթն էլ քեզ համար գլուխը յետ դրած, հիմա էլ եօթը հարս ունիս, ամենքն էլ ըստ ազախինդ լինելու պատրաստ, թէև բոլորն էլ մեծ իշխանների և թաղաւորների աղջկերք են: Եթէ մէկ հոգս ունիս, ասա մեզ, մենք պատրաստ ենք կատարելու քո ամեն մի ջնչին քմոյճն անգամ:

—Ես ինքս էլ չըգիտեմ, թէ ինչի եմ տխուր, ասաց Աննամանը. այս գիշեր մի երազ տեսայ, երևի նրանից է...
—Ի՞նչ ես տեսել, ինչ ես տեսել, ասա մեզ, կրկնեցին բոլոր եղբայրները:

—Երազումս տեսնում էի երկնքից իջած երկու հրեշտակ, մինը քան զմիւրը գեղեցիկ: Մէկը թուր ունէր ձեռին, իսկ միւրը մի փունջ ծաղիկ: Թրաւորը թուրը շողշողացնում է ձեր գլխներին, իսկ փնջաւորը դէմ էր անում ինձ իր հոտաւէտ փունջը: Այս երազիս մէջ էի, մէկ էլ պատուհանիս առջև մի թռչնիկի ձայն լսեցի, որ եր-

գում էր «Վճռո՞ղ—Վճռո՞ղ—Վճռո՞ղ»: Այս անւան վրայ ես զարթնեցի և մի կերպ եղայ, քիչ մնաց սիրտս գնում էր: Կարծես թռչնիկը այն հրեշտակի անունը տւաւ, որ ինձ մի փունջ ընծայեց, և ինչքան գեղեցիկ էր նա, ինչքան, ինչքան...

Ասաց քոյրը և արտասուքն աչքերին հեռացաւ եղբայրներից, որ իր ներքին յուզմունքն ու շփոթութիւնը ծածկէ նրանցից:

—Մեր քոյրն իր բուքան ստացել է, ասաց մեծ եղբայրը. եթէ այդ բութա տըւողը դայ, մենք պիտի յաղթուենք: Սրի շողշողալը մեր յաղթուելն է նշանակում:

—Եւ կարծեմ ժամանակ էլ է, որ մեր քոյրն իր մուրագին հասնի, ասաց փոքր եղբայրը,—բաւական է, որքան որ արիւն թափեցինք դրա համար: Այսուհետև ով որ գայ, իմ գլխի վրայ տեղ ունի:

—Այդ շատ լաւ ես ասում, ասաց մի ուրիշը, բայց կարելի է թէ եկողը նրա Վուրդը չէ, այլ մի ուրիշը, մի թէ մենք պէտք է ամեն եկողի տանք մեր քոյրը:

—Ո՛չ, ո՛չ, ձայն տւին ամեն կողմից,—թող մեր գլխին թուր շողշողայ և մեր քոյրը իր ուզածին գնայ:

Այսպէս խօսեցին եղբայրները, բայց ամենի սիրտն էլ այնպիսի մի ան ընկաւ, որ մինչև այդ օրը նրանցից ոչ մէկն զգացած չէր:

8.

Մեր տղէքը ուղիղ եօթն օր ճանապարհ գնացին, ճանապարհին շատ չար ու բարի տեսան, շատ տեղ յայտնեցին իրանց ճանապարհորդութեան նպատակը, շատերից սարսափելի փտանգներ լսեցին, բայց իրանք աներկիւղ շարունակեցին իրանց ճանապարհը, մինչև հասան Սև-Բերդի սահմանը:

Մի անտառապատ և բարձր լեռան վրայ էր Սև-Բեր-

դը: Երբ մօտեցան բերդին, իջան մի գեղեցիկ ծաղկաւէտ հովտի մէջ մի աղբիւրի վրայ:

—Դու փայտ հաւաքիր և կրակ վառիր, ասաց Արսէնը, իսկ ես մէկ կըրարձրանամ դէպի այս ձորի խորքը, կարելի է մէկ օրս ճանկեմ: Հետքեր շատ կան, այստեղ լաւ որսի տեղ է:

Արսէնը գնաց, իսկ Վուրդը, փոխանակ փայտ հաւաքելու, սկսեց ծաղիկ քաղել և շատ ճաշակով մի գեղեցիկ փունջ կապեց: Մինչև Վուրդն իր փունջը կըկապէր, Արսէնը եկաւ մի անաղին վարագ շալակած:

—Ո՛ւր է կրակը, հարցրեց Արսէնը:

—Կրակը սրտումս է, պատասխանեց Վուրդը:—Ես Անտեսիս համար տես ինչ գեղեցիկ փունջ եմ կապել:

—Ուրեմն դու դեռ ջուրը չըտեսած, ոտներդ հանել ես արդէն: Լաւ, անց կենանք ուրեմն այդ ջրովը, մօտենանք բերդին և այնտեղ վառենք կրակը, որ շուտ նկատեն մեզ և գան. տեսնենք՝ ինչ են ասում:

—Ես էլ եմ կարծում, որ այդպէս լաւ կըլինի: Ինչ լինելու է, թող շուտ լինի:

Բարձրացան մինչև բերդի պարսպի տակը, որտեղ կրակ վառեցին, և ամբողջ վարագը, փոքր միայն դատարկած, քաղեցին մի հաստ ձողի մէջ և սկսեցին խորովել: Այսպէս գիտութեամբ արաւ Արսէնը, որ տեսնողը նրանց հասարակ մարդիկ չըհամարէ, այլ հսկաներ:

Հէնց որ բարձրացաւ կրակի ծուխն ու բոցը և հասաւ մինչև ամպերը, հսկաները վեր նայելով նկատեցին այդ և իրանցից մէկին ուղարկեցին, որ տեսնէ՝ ինչ բան է, ո՞վքեր են եկողները, և շուտով լուր բերէ:

—Ահա դալիս է մէկը, ասաց Արսէնը, դու վեհանձն եղիր, տեղիցըդ չըշարժես, այլ միայն դէպքին յարմար հրաման տուր ինձ, որ նրանք նկատեն, որ դու իմ պալոնն ես, ես քո ծառան:

Մի ածղահա մարդ էր եկողը: Թէև պակաս հսկաներ չէին և Արսէնն ու Վուրդը, բայց նրա համեմատութեամբ փոքր էին:

—Ի՞նչ մարդիկ էք, կանչեց հսկան հեռւից...

Արսէնը ձեռքով արաւ, թէ՛ մօտ եկ, տեսներ ինչ ես ասում:

Հսկան մօտեցաւ, և երբ տեսաւ ամբողջ վարպէր խորովելիս, ան ընկաւ սիրտը, բայց իր երկիւղը ցոյց չբտարով, սկսեց բարկանալ, թէ ինչպէս են համարձակել իրանց որսերին դիպչել: Կռացաւ, որ շամփուրը վեր առնէ, շպուտէ, Արսէնը բռնեց նրա օձիքից և այնպէս հեռու մղեց, որ հսկան կոճղի պէս գլորւեց: Մաստիկ զայրացած վեր կացաւ տեղիցը և կպաւ Արսէնին: Արսէնը, որ արդէն փորձել էր հսկայի ուժը, բռնեց նրա ականջներից և այնպէս քաշեց. որ գլուխը խփեց գետնին և ծուռը զնել տաւ իր առաջին: Այդ ժամանակ Վուրգն այլ ևս չուզեց պարապ մնալ, արձակեց հսկայի կաշւի պինդ գօտին և նրանով կապոտեց նրա կռները: Կաշկանդւած հսկային յետոյ կապեցին մի հաստ ծառից և իրանք սկսեցին իրանց նախաճաշիկը:

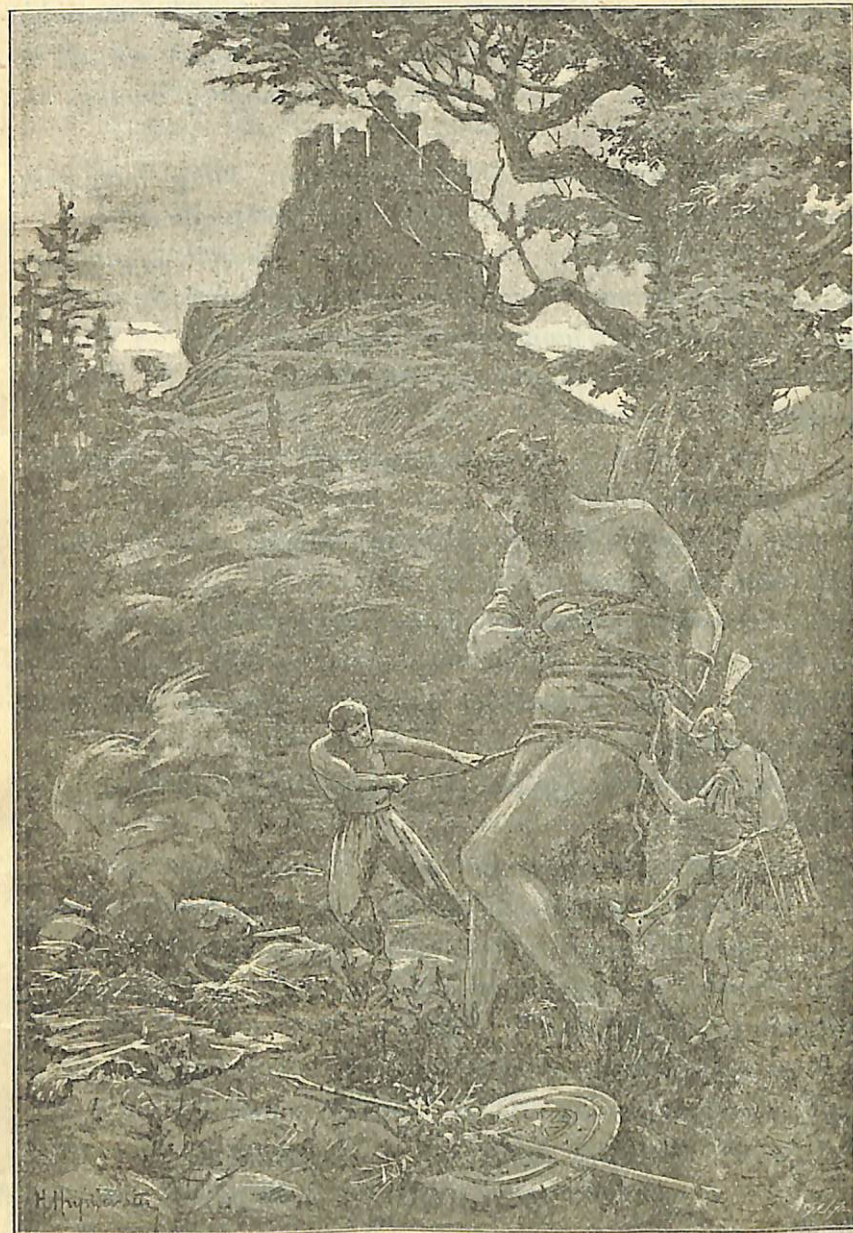
—Սկիզբը լաւ է, ասաց Արսէնը, տեսներ վերջը ինչ կրլինի: Յետոյ դառնալով հսկային՝ ասաց.

—Մենք եկել ենք ձեզ մօտ հիւր, և դուք այդպէս էք ընդունում ձեր հիւրերին: Կուզես մի կտոր միս տամ, կեր: Այս ասելով՝ մի մեծ կտոր մօտեցրեց հսկայի բերանին:

—Իսկ դուք այդպէս էք հիւրասիրում ձեզ մօտ եկողին, ասաց հսկան: Արձակեցէք և այնպէս հրաւիրեցէք ինձ ճաշի:

—Բայց յետոյ, խօսք տալիս ես, ասաց, —որ չես փախչիլ և քո եղբայրներին իմաց տալ: Կամ եթէ խօսք էլ տաս, սիկ կըհաւատայ քո խօսքին: Բայց որ հաւատաս, թէ մենք վատ մարդիկ չենք, տես այս թուրը. մի հարւածով կարող էի այս ըռպէիս թուցնել զլուխդ, բայց կեանքդ քեզ եմ բաշխում, որովհետեւ իմ պարոնն այսպէս է կամենում, արին թափելու հրաման չի տալիս...

Այս խօսակցութեան ժամանակ, մէկ էլ տեսան, որ մի ուրիշ հսկայ էլ է գալիս: Նա որ տեսաւ իր եղբորը

ծառից կապած, ջանը դող ընկաւ, բայց աւելի էլ բարկացաւ, քան առաջինը, և առանց հարցումփորձի, ուղղակի յարձակեց մեր տղայոց վրայ: Արսէնն առաջ անցաւ և նրա ականջներն էլ գցեց ճանկը և շորացրեց առջևը, ասելով.

— Նախ երկրպագութիւն տուր մեզ. մենք հասարակ հողեղէն չենք, այլ ձեր հողփառ հրեշտակներն ենք:

Այս խօսքի վրայ ահագին հսկան այնպէս դողողաց, ինչպէս մի նապաստակ որսկան շան ճանկերում: Սրան աւելի հեշտութեամբ կապոտեցին եղբօր կողքին:

Յետոյ եկան երրորդը, չորրորդը, մինչև եօթներորդը:

— Ո՛ւր են ձեր միւս եղբայրները, գոռաց Արսէնը, թող գան ձեզ օգնեն:

— Էլ ուրիշ եղբայր չունինք, ասաց ամենից մեծը. այս ենք որ կանք:

— Շատ լաւ, ասաց, — հիմա ինչ փրկանք կըտաք մեզ, որ ձեզ աղատենք: Տեսնո՞ւմ էք ահա, որ ձեր կեանքը մեր ձեռին է. մի մի հարւածով կարելի է թո՞նցնել ձեր բոլորիդ գլխները:

Եւ Արսէնն սկսեց թուրը շողշողացնել նրանց գըլըխներին...

Այս միջոցին մի ձայն հասաւ Արսէնի ականջին:

— Ո՛հ, խնայեցէք, խնայեցէք իմ եղբայրներին. այդ դուք չէիք, որ յաղթեցիք դրանց, այլ ճակատագիրը:

Արսէնը յետ մտիկ տըլաւ և տեսաւ, որ մի աղջիկ է գալիս՝ սպիտակ քօղն երեսին:

— Ես գործ չունիմ նրա հետ, ասաց Արսէնը Վուրգին, — նա քո բաժինն է, ինչ կուզես՝ արա:

— Ո՛հ, երկինք, օգնիր ինձ, բացազանչեց Վուրգը և փունջը ձեռին մօտեցաւ աղջկանը և ծնկաչոք թաւազա արաւ, ասելով.

— Ո՛վ իմ Անտես-Աննաման, առ այս փունջն ինձանից, սրա հետ քեզ եմ նւիրում ես նաև իմ սիրտն ու հոգին:

— Կընդունես՞ այդ ընծան, որովհետև տուողը Վուրգն է:

— Որտեղից գիտես դու իմ անունը, ո՞վ իմ նազելի:

— Երկնքի թռչուններն ասացին ինձ, պատասխանեց աղջիկը. և քօղն երեսից յետ քաշելով՝ ասաց.

— Ահա ես էլ քեզ նւէր:

Վուրգը տեսնելով Աննամանի գեղեցկութիւնը, սիրտն սկսեց թրթռալ, հաղիւ կարողացաւ զրկել նրան և համբուրել, բայց աղջիկը նոյնպէս նղաւեց և երկուսն էլ ուշաթափուցին:

— Եղբայրս վայելեց մարդկային կեանքի միակ երջանիկ բուպէի քաղցրութիւնը. այսուհետև թէկուզ մեզ կօտորեն, էլ հող չունիմ, ասաց Արսէնը և ուրախութեան արտասուքն աչքերին՝ մօտեցաւ հսկաներին և ամենքի էլ կապանքներն արձակեց:

Հսկաները նոյնպէս յուզւեցին սրտի խորքից, մանաւանդ որ նախապատրաստած էին արդէն իրանց քրոջ երազից: Մի քանիսը վազեցին տուն, որ պատրաստութիւն տեսնեն հիւրերի համար, մի քանիսն էլ Արսէնին իրանց մէջն առած՝ ճանապարհ ընկան դէպի տուն, գովելով նրա տղամարդութիւնը: Իսկ Վուրգն ու Աննամանը ամենից յետոյ էին գնում և շուտ շուտ կանգ առնում, իբրար երեսի մտիկ տալիս, մէկ մէկով հիանում, գմայլում և միմեանց պատմում իրանց տեսած երազները:

Մեր քաջերին երեք օր պահեցին հսկաները և ամեն օր մի նոր ուրախութեան հանդէս սարքեցին: Երեք օրից յետոյ ճանապարհ դրին մեծ բահը ու բաժինքով:

Երբ տուն հասան, մի նոր կերուխում սարքեց թագաւորը և երկու պսակ միասին կատարեց՝ Վուրգին Անտես-Աննամանի հետ, իսկ Արսէնին՝ Աստղիկի: Այս հարսանիքումը, ինչպէս աման հէքիաթի հարսանիքում, նոյնպէս երեք խնձոր վայր ընկան ուղղակի երկնքից, միայն այս անգամ խնձորները աստղի և լսողի համար չէին, այլ՝ մէկը հաւատի ե քաջութեան համար, երկրորդը յուսոյ և առաքինութեան և երրորդը սիրոյ և ուժի համար:

Խնդրում ենք այն անձանց, որոնք հաւարած ունեն
ժողովրդական ընտիր հէքիաթներ, ուղարկել Ընկերու-
թեանս այդ հէքիաթները մշակելու և մեր սերիայի մէջ
պատկերագարդ հրատարակելու համար:

Handwritten signature

ՄԻՏՍԱԿԱՆՔԱՅԻՆ Է 1954 թ.

Գրքի նկարագրիչ և պատճեններ
12/7/72

Գրքի գրքի շարժումը
12/7/72

«Ազգային գրադարան»

NL0320724

18.696

891.99

lx-44